

## SAKLI PAY SAHİBİ MİRASÇILAR VE SAKLI PAYLARI

Doç. Dr. Mehmet AYAN\*

### I- GİRİŞ

1.1.2002 tarihinde yürürlüğe girmiş olan 22.11.2001 tarih ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu<sup>1</sup> 17.2.1926 tarih ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisini<sup>2</sup> yürürlükten kaldırmıştır. Kanunkoyucu, 4721 sayılı yeni Medenî Kanunu kabul ederken, 743 sayılı eski Medenî Kanunun bazı hükümlerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Söz konusu değişikliklerden bir bölümü saklı pay sahibi (mahfuz hisseli) mirasçılarının saklı paylarına (mahfuz hisselerine) ilişkindir. İleride, saklı pay sahibi mirasçılar ve saklı payları kısaca değerlendirilecektir. Ancak, böyle bir değerlendirme yapılırken, hem 743 sayılı eski Medenî Kanun hükümleri hem de 4721 sayılı yeni Medenî Kanun hükümleri göz önünde tutulacaktır. Zira, 3.12.2001 tarih ve 4722 sayılı Türk Medenî Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun<sup>3</sup> “*Mirasçılık ve mirasın geçişi*” başlığını taşıyan 17 nci maddesine göre, “*Mirasçılık ve mirasın geçişi, mirasbırakanın ölümü tarihinde yürürlükte olan hükümlere göre belirlenir*”. Dolayısıyla, 1 Ocak 2002 tarihinden önce gerçekleşmiş ölümler 743 sayılı eski Medenî Kanuna, bu tarihten sonra gerçekleşen ölümler ise 4721 sayılı yeni Medenî Kanuna tâbi olur.

---

\* Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

1 RG. 8.12.2001, S.24607.

2 RC. 4.4.1926, S.339.

3 RG. 8.12.2001, S.24607.

## II- SAKLI PAY KAVRAMI

Medenî Kanun, kanunî mirasçılarının bir bölümünü, mirasbırakanın tasarruflarına karşı özel olarak korumuştur. Bunların, mirasbırakanın üzerinde tasarruf edemeyeceği özel bir miras payları vardır. Mirasbırakan, terekesine ilişkin tasarruflarda bulunurken, söz konusu mirasçılarının özel olarak korunmuş miras paylarını ihlâl etmemek zorundadır. Aksi takdirde, yaptığı tasarruflar, zorunlu miras paylarını ihlâl ettikleri ölçüde kısıntıya uğratılırlar.

Medenî Kanunun mirasbırakanın tasarruflarına karşı özel olarak koruduğu zorunlu miras paylarına “*saklı pay (mahfuz hisse)*”, zorunlu miras payı bulunan mirasçılara da “*saklı pay sahibi (mahfuz hisseli) mirasçılar*” adı verilir. Mirasbırakan, söz konusu zorunlu miras payları dışında kalan tereke kısmı üzerinde ise serbestçe tasarruf edebilir. Mirasbırakanın üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği bu mahfuz hisseler toplamının dışında kalan malvarlığı kısmına da “*tasarruf edilebilir kısım (tasarruf nisabı)*” denir<sup>4</sup>.

Bir kısım mirasçılarının miras bırakanın tasarruflarına karşı özel olarak korunmasının doğru olup olmadığı konusunda fikir birliği yoktur. Bu konuda, birbirine zıt iki yaklaşım tarzından birinin benimsenmesi mümkündür. Birinci yaklaşım tarzı, mirasbırakanın iradesine üstünlük tanınması yönündedir. Terekeyi oluşturan değerleri kazanan o olduğuna göre, hem sağlığında hem ölümünden sonrası için söz konusu değerler üzerinde dilediği gibi tasarruf edebilmelidir. İkinci yaklaşım tarzına göreyse, hiç değilse bir kısım mirasçılarının miras bırakanın tasarruflarına karşı özel olarak korunması doğru olur. Bu, hem mirasbırakan ile söz konusu mirasçılar arasında mevcut yakınlığın, toplum hayatında geçerli gelenek ve göreneklerin bir gereğidir.

Birinci yaklaşım tarzı eski Roma Hukukunda, ikinci yaklaşım tarzı ise eski Cermen hukukunda uygulanmıştır<sup>5</sup>. Günümüz Anglosakson Hukukunda birinci yaklaşım tarzının etkili olduğu görülmektedir. İsviçre kanunkoyucusu gibi, Türk kanunkoyucusu da saklı payı düzenlerken ikinci yaklaşım tarzını benimsemiştir<sup>6</sup>. Yani, ilke olarak kanunî mirasçılığa üstünlük tanıyıp bir kısım mirasçılarını mirasbırakana karşı özel olarak korumuş, ama mirasbırakanın tasarruf özgürlüğünü de tümüyle ortadan kaldırmamıştır. Ayrıca, mirasbırakanın özel olarak korunmuş saklı paylara tecavüz eden tasarrufları kendiliğinden geçersiz

---

<sup>4</sup> Necip **Kocayusufpaşaoğlu**, Miras Hukuku, 2. Bası, İstanbul 1978, s.355; M. Kemal **Oğuzman**, Miras Hukuku, 6. Bası, İstanbul 1995, s.198; Nuşin **Ayiter** / Ahmet **Kılıçoğlu**, Miras Hukuku, 2. Bası, Ankara 1991, s.164; Zahit **İmre** / Hasan **Erman**, Miras Hukuku, 2. Bası, İstanbul 1993, s.199; Ali Naim **İnan** / Şeref **Ertaş**, Miras Hukuku, 3. Bası, Ankara 1995, s.244, 245-246; Mustafa **Dural** / Turgut **Öz**, Miras Hukuku Dersleri, İstanbul 2001, s.253-254; İlhan **Öztrak**, Miras Hukuku, Ankara 1968, s.57, 59.

<sup>5</sup> Bu konuda bk., **İmre** / **Erman**, 198-200; **İnan** / **Ertaş**, 242-243.

<sup>6</sup> Konuyla ilgili farklı görüşler için bk., Fikret **Eren**, Türk Medeni Hukukunda Tenkis Dâvası, Ankara 1973, s.7 vd..

kılınmamış, sadece saklı pay sahibi mirasçılara belirli bir süre içinde tenkis dâvası açabilme hakkı tanınmıştır<sup>7</sup>.

### III- SAKLI PAY SAHİBİ MİRASÇILAR

Saklı pay sahibi mirasçılar ve saklı payları 743 sayılı Eski Medenî Kanununun 452 ve 453 üncü maddelerinde *sınırlayıcı (tahdidi) olarak*<sup>8</sup> düzenlenmişti. Buna göre, mahfuz hisseli mirasçılar, *altsoy* (EMK.m.453/I, 1), *ana – baba* (EMK.m.453/I, 2), *kardeşler* (EMK.m.453/I, 3) ve *sağ kalan eş* (EMK.m.453/I, 4) olmak üzere dört gruptu. Söz konusu kişiler, 4721 sayılı Yeni Medenî Kanun tarafından da saklı pay sahibi mirasçılar olarak sayılmışlardır (MK.m.505/I, 506).

Ancak, kanunkoyucu, 4721 sayılı yeni Medenî Kanunda saklı pay oranlarını belirlerken, sağ kalan eş dışındaki mirasçıların saklı paylarını azaltma yoluna gitmiştir. Bu nedenle, saklı pay oranlarını incelerken 743 sayılı eski Medenî Kanunun düzenlemesi ile 4721 sayılı yeni Medenî Kanunun düzenlemesini ayrı başlıklar altında ele almak gerekecektir.

#### A) ALTSOY

##### 1- 743 Sayılı Eski Medenî Kanuna Göre

743 sayılı eski Medenî Kanuna göre, altsoyun saklı payı (mahfuz hissesi), normal kanunî miras payının  $\frac{3}{4}$ 'üdür (EMK. 453/I, 1). Bu açıdan, altsoyun bir ya da birden fazla olması önem taşımaz. Aynı şekilde, o dönem itibariyle, alt soy arasında soybağı düzgün olmayan (gayrisahih nesepli) bir çocuğun bulunması da saklı pay oranını değiştirmez. Soybağının düzgün olup olmaması, sadece Anayasa Mahkemesi'nin 11.9.1987 tarih ve 1/18 sayılı iptal kararından<sup>9</sup> önce gerçekleşen intikaller açısından her bir altsoyun saklı payı belirlenirken nazara alınır. Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararından sonrası içinse artık soybağı düzgün olan çocuklar ile soybağı düzgün olmayan çocuklar arasında herhangi bir farklılık kalmamıştır.

Şu halde, bir olayda miras bırakanın tek mirasçısı altsoyu ise, saklı payların (mahfuz hisselerin) toplamı terekenin  $\frac{3}{4}$ 'üdür. Terekenin geri kalan  $\frac{1}{4}$ 'ü de tasarruf edilebilir kısmı (tasarruf nisabını) oluşturur.

Altsoy sağ kalan eş ile birlikte mirasçı olmuşsa, normal miras hissesi terekenin  $\frac{3}{4}$ 'üdür. Dolayısıyla, bu ihtimal açısından saklı payı (mahfuz hissesi)  $\frac{3}{4} \times \frac{3}{4} = \frac{9}{16}$  olur. , Özellikle 3678 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten sonrası

<sup>7</sup> Bk., **Dural / Öz**, 254.

<sup>8</sup> Kocayusufopaşaoğlu, 355; İnan / Ertaş, 244.

<sup>9</sup> RG. S.19769.

için<sup>10</sup> sağ kalan eşin saklı payı (mahfuz hissesi) ile kanunî miras hissesi aynı, yani terekenin  $\frac{1}{4}$ 'ü olduğuna göre, saklı paylar (mahfuz hisseler) toplamı  $\frac{9}{16} + \frac{4}{16} = \frac{13}{16}$ 'dır. Miras bırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısım (tasarruf nisabı) ise,  $\frac{16}{16} - \frac{13}{16} = \frac{3}{16}$  olacaktır.

Evlâtlık da, aksi kararlaştırılmamış (EMK.m.257/I, c.4) olmak kaydıyla, aynen altsoy gibi mahfuz hisse sahibidir<sup>11</sup>. Dolayısıyla, altsoy için söylenenler evlâtlık açısından da geçerlidir.

## 2- 4721 Sayılı Yeni Medenî Kanuna Göre

4721 sayılı yeni Medenî Kanun altsoyun saklı payını azaltmıştır. Buna göre, altsoyun saklı payı yasal miras payının yarısıdır (MK.m.506/1)<sup>12</sup>. Burada da, altsoyun bir tane veya birden fazla olması önem taşımaz.

Şu halde, bir olayda miras bırakanın tek mirasçısı altsoyu ise, terekenin tamamı ona ait olduğu için, saklı payların toplamı terekenin  $\frac{1}{2}$ 'sidir. Terekenin geri kalan  $\frac{1}{2}$ 'si de miras bırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısmı oluşturur. Görüldüğü üzere, bu ihtimalde, 743 sayılı Eski Medenî Kanunun düzenlemesinden farklı olarak, miras bırakanın tasarruf edebileceği kısım terekenin  $\frac{1}{4}$ 'ü oranında artmıştır.

Altsoy sağ kalan eş ile birlikte mirasçı olabilir. Böyle bir durumda, altsoyun saklı payı yine yasal miras payının  $\frac{1}{2}$ 'sidir. Ancak, altsoyun yasal miras payı, önceki ihtimalden farklı olarak, terekenin  $\frac{3}{4}$ 'ü olduğu için, saklı paylar toplamı da  $\frac{3}{4} \times \frac{1}{2} = \frac{3}{8}$  olacaktır. Altsoy ile birlikte mirasçı olan sağ kalan eşin saklı payı yasal miras payı ile aynı, yani terekenin  $\frac{1}{4}$ 'üdür (MK.m.506/4). Saklı paylar toplamı  $\frac{3}{8} + \frac{2}{8} = \frac{5}{8}$  olduğuna göre, mirasbırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısım  $\frac{8}{8} - \frac{5}{8} = \frac{3}{8}$ 'dir. Yani, o, bu ihtimalde terekesinin  $\frac{3}{8}$ 'i üzerinde dilediği gibi tasarruf edebilecektir. 743 sayılı Eski Medenî Kanuna göre mirasbırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısım terekenin  $\frac{3}{16}$ 'ü oranında artmıştır.

Evlâtlık da aynen altsoy gibi saklı pay sahibidir (MK.m.314/II). Dolayısıyla, yukarıda altsoy için söylenenler aynen evlâtlık açısından da geçerlidir. Evlâtlığın mirasçılığını düzenleyen 743 sayılı eski Medenî Kanunun 257 nci maddesinden farklı olarak, 4721 sayılı yeni Medenî Kanunun 314 üncü madde-

---

<sup>10</sup> 3678 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce ise, altsoy ile birlikte mirasçı olan eş, dilerse terekenin  $\frac{1}{4}$ 'ünün mülkiyetini, dilerse  $\frac{1}{2}$ 'sinin intifa hakkını seçebiliyordu. Sağ kalan eşin terekenin  $\frac{1}{2}$ 'sinin intifa hakkını seçmesi durumunda miras bırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısmın (tasarruf nisabının) nasıl hesaplanacağı hususunda fikir birliği yoktu. Bu konuda bk., İnan / Ertaş, 251-253; Oğuzman, 202; Kocayusufpaşaoğlu, 373-374.

<sup>11</sup> İnan / Ertaş, 250-251.

<sup>12</sup> 1971 tarihli Türk Medenî Kanunu Öntasarısının "Dokunulmaz Pay" başlığını taşıyan 453 üncü maddesinin birinci fıkrasının birinci bendine göre, dokunulmaz pay, altsoydan her biri için kanunî miras hakkının yarısıdır. 1984 tarihli Türk Medenî Kanunu Öntasarısının "Saklı pay" başlığını taşıyan 430 uncu maddesinin birinci fıkrasının birinci bendinde yer alan düzenleme de aynıdır.

sinde evlâtlığın evlât edinene mirasçılığını ortadan kaldırmaya yönelik anlaşmaya imkân tanınmamıştır.

## B) ANA – BABA

### 1- 743 Sayılı Eski Medenî Kanuna Göre

743 sayılı eski Medenî Kanuna göre, ana ve babanın saklı payı (mahfuz hissesi) kanunî miras hakkının  $\frac{1}{2}$ 'sidir (EMK.m.453/I, 2).

Dolayısıyla, bütün mirasın ana ve babaya intikal etmesi durumunda, ananın saklı payı (mahfuz hissesi)  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$ , babanın saklı payı da (mahfuz hissesi de) yine  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$  olur. Saklı paylar (mahfuz hisseler) toplamı  $\frac{1}{4} + \frac{1}{4} = \frac{2}{4}$  olduğuna göre, mirasbırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısım (tasarruf nisabı) da  $\frac{4}{4} - \frac{2}{4} = \frac{2}{4}$ 'tür.

Ana – babadan biri ölmüş ve diğeri sağ ise, ölenin alt soyu (mirasbırakanın kardeşleri) bulunmamak kaydıyla, saklı pay (mahfuz hisse) yine kanunî miras hakkının  $\frac{1}{2}$ 'sidir. Buna karşılık, mirasbırakanın kardeşi hayatta ise, ölen ana veya babanın mirası kök içinde halefiyet esası gereğince ona geçeceği için, mirasbırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısım (tasarruf nisabı) belirli bir ölçüde artar. Zira, kardeşin saklı payı (mahfuz hissesi) kanunî miras hakkının  $\frac{1}{4}$ 'ü olduğu için ana ve babaya nazaran daha düşüktür. Meselâ, mirasbırakanın mirasının bütünüyle ana – baba zümresine intikali söz konusu ise ve baba mirasbırakandan daha önce ölmüşse, terekenin bir yarısı ana ve diğer yarısı baba tarafına ait olur. Böyle bir durumda, ananın mahfuz hissesi  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$ 'tür. Mirasbırakanın babası kendisinden önce ölmüş olduğu için, ona düşen  $\frac{1}{2}$  pay alt soyuna, yani mirasbırakanın kardeşine geçer. Oysa, kardeşin saklı payı (mahfuz hissesi), babadan farklı olarak, kanunî miras payının  $\frac{1}{4}$ 'ü, yani  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{4} = \frac{1}{8}$ 'dir. Saklı paylar (mahfuz hisseler) toplamı  $\frac{1}{8} + \frac{2}{8} = \frac{3}{8}$ 'dir. Mirasbırakanın tasarruf nisabı ise,  $\frac{8}{8} - \frac{3}{8} = \frac{5}{8}$  olacaktır. Yani, sadece ana ve babanın bulunması ihtimalinden farklı olarak, mirasbırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısım (tasarruf nisabı)  $\frac{1}{8}$  oranında artmıştır.

Ana ve babanın sağ kalan eş ile birlikte mirasçı olması da (içtima etmesi de) mümkündür. Böyle bir durumda, mirasın  $\frac{1}{2}$ 'si sağ kalan eşin,  $\frac{1}{2}$ 'si ana ve babanın olur. Ana ve babanın saklı payı (mahfuz hissesi)  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$ , sağ kalan eşin saklı payı (mahfuz hissesi)  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$ 'tür. Saklı paylar (mahfuz hisseler) toplamı  $\frac{1}{4} + \frac{1}{4} = \frac{2}{4}$  olduğuna göre, mirasbırakanın üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği kısım (tasarruf nisabı) da  $\frac{4}{4} - \frac{2}{4} = \frac{2}{4}$  olur. Yani, mirasbırakan terekesinin yarısı üzerinde dilediği gibi tasarruf edebilir.

Somut olayda, mirasbırakanın ana veya babasından biri kendisinden önce ölmüş, eş ile kardeşi hayatta olabilir. Bu ihtimalde de, hayatta olan ananın saklı payı  $\frac{1}{4} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{8}$ , kardeşin saklı payı  $\frac{1}{4} \times \frac{1}{4} = \frac{1}{16}$ , sağ kalan eşin saklı payı  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$  'tür. Saklı paylar toplamı  $\frac{2}{16} + \frac{1}{16} + \frac{4}{16} = \frac{7}{16}$  olduğuna göre, mirasbırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısım  $\frac{16}{16} - \frac{7}{16} = \frac{9}{16}$ 'dir.

## 2- 4721 Sayılı Yeni Medenî Kanuna Göre

4721 sayılı yeni Medenî Kanun, altsoy gibi ana ve babanın saklı payını da azaltmıştır. Buna göre, ana ve babadan her biri için saklı pay yasal miras payının dörtte biridir (MK.m.506/2)<sup>13</sup>.

Mirasbırakanın geride bıraktığı mirasçıları ana ve babası ise, terekenin tümü onlara ait olacağı için, saklı paylar toplamı terekenin  $\frac{1}{4}$ 'üdür. Murisin serbestçe tasarruf edebileceği kısım ise,  $\frac{4}{4} - \frac{1}{4} = \frac{3}{4}$ 'tür ve 743 sayılı eski Medenî Kanunun öngördüğü miktara nazaran  $\frac{1}{4}$  nispetinde artmıştır.

Ana–babadan biri ölmüş ve diğeri sağ ise, ölenin alt soyu (mirasbırakanın kardeşleri) bulunmamak kaydıyla, saklı pay (mahfuz hisse) yine yasal miras payının  $\frac{1}{4}$ 'üdür. Buna karşılık, mirasbırakanın kardeşi hayatta ise, ölen ana veya babanın mirası kök içinde halefiyet esası gereğince ona geçeceği için, mirasbırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısım (tasarruf nisabı) belirli bir ölçüde artar. Zira, kardeşin saklı payı 4721 sayılı yeni Medenî Kanuna göre yasal miras payının  $\frac{1}{8}$ 'i olduğu için (MK.m.506/3) ana ve babaya nazaran daha düşüktür. Meselâ, mirasbırakanın mirasının bütünüyle ana – baba zümresine intikali söz konusu ise ve baba mirasbırakandan daha önce ölmüşse, terekenin bir yarısı ana ve diğer yarısı baba tarafına ait olur. Böyle bir durumda, ananın saklı payı  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{4} = \frac{1}{8}$ 'dir. Mirasbırakanın babası kendisinden önce ölmüş olduğu için, ona düşen  $\frac{1}{2}$  pay alt soyuna, yani mirasbırakanın kardeşine geçer. Oysa, kardeşin saklı payı (mahfuz hissesi), babadan farklı olarak, yasal miras payının  $\frac{1}{8}$ 'i, yani  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{8} = \frac{1}{16}$ 'dir. Saklı paylar (mahfuz hisseler) toplamı  $\frac{2}{16} + \frac{1}{16} = \frac{3}{16}$ 'dir. Mirasbırakanın üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği kısım ise,  $\frac{16}{16} - \frac{3}{16} = \frac{13}{16}$  olacaktır. Yani, sadece ana ve babanın bulunması ihtimalinden farklı olarak, mirasbırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısım (tasarruf nisabı)  $\frac{4}{16}$  oranında artmıştır.

Ana ve baba sağ kalan eş ile birlikte mirasçı olabilir. Böyle bir durumda, mirasın  $\frac{1}{2}$ 'si sağ kalan eşin,  $\frac{1}{2}$ 'si ana ve babanın olur (MK.m.499/2). Ana ve babanın saklı payı (mahfuz hissesi)  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{4} = \frac{1}{8}$ , sağ kalan eşin saklı payı (mahfuz hissesi) yasal miras payının aynısı, yani  $\frac{1}{2}$ 'dir (MK.m.506/4). Saklı paylar (mahfuz hisseler) toplamı  $\frac{1}{8} + \frac{4}{8} = \frac{5}{8}$  olduğuna göre, mirasbırakanın üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği kısım  $\frac{8}{8} - \frac{5}{8} = \frac{3}{8}$  olur. Yani, mirasbırakan terekesinin  $\frac{3}{8}$ 'ü üzerinde dilediği gibi tasarruf edebilir. Murisin serbestçe tasarruf edebileceği kısım, eski Medenî Kanunun düzenlemesine göre  $\frac{1}{8}$  nispetinde azalmıştır.

Somut olayda, mirasbırakanın ana veya babasından biri kendisinden önce ölmüş, eş ile kardeşi hayatta olabilir. Bu ihtimalde de, hayatta olan ananın saklı

---

<sup>13</sup> 1971 tarihli Türk Medenî Kanunu Öntasarısının “*Dokunulmaz Pay*” başlığını taşıyan 453 üncü maddesinin birinci fıkrasının ikinci bendine göre, dokunulmaz pay, ana babadan her biri için kanunî miras hakkının  $\frac{1}{3}$ 'üdür. 1984 tarihli Türk Medenî Kanunu Öntasarısının “*Saklı pay*” başlığını taşıyan 430 uncu maddesinin birinci fıkrasının ikinci bendinde yer alan düzenleme de aynıdır.

payı  $\frac{1}{4} \times \frac{1}{4} = \frac{1}{16}$ , kardeşin saklı payı  $\frac{1}{4} \times \frac{1}{8} = \frac{1}{32}$ , sağ kalan eşin saklı payı yasal miras payının aynısı, yani  $\frac{1}{2}$ 'dir. Saklı paylar toplamı  $\frac{2}{32} + \frac{1}{32} + \frac{16}{32} = \frac{19}{32}$  olduğuna göre, mirasbırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısım  $\frac{32}{32} - \frac{19}{32} = \frac{13}{32}$ 'dir.

### C) KARDEŞLER

#### 1- 743 Sayılı Eski Medenî Kanuna Göre

743 sayılı eski Medenî Kanuna göre, mirasbırakanın kardeşlerinin saklı payı (mahfuz hissesi) kanunî miras hisselerinin  $\frac{1}{4}$ 'üdür (EMK.m.453/I, 3). Bu açıdan erkek ve kız kardeşler arasında fark yoktur. Kardeşlerin sayısı da önem taşımaz.

Şu halde, bütün miras mirasbırakanın kardeşlerine intikal etmişse, kardeşlerin saklı payları (mahfuz hisseleri) toplamı terekenin  $\frac{1}{4}$ 'ü, mirasbırakanın tasarruf nisabı da terekenin  $\frac{3}{4}$ 'üdür.

İkinci zümre sağ kalan eş ile birlikte mirasçı olmuş (içtima etmiş), ama ana ve babanın her ikisi de hayatta değilse, kardeşlerin saklı payı (mahfuz hissesi)  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{4} = \frac{1}{8}$ , sağ kalan eşin saklı payı (mahfuz hissesi)  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$ , mahfuz hisseler toplamı  $\frac{1}{8} + \frac{2}{8} = \frac{3}{8}$ , mirasbırakanın tasarruf nisabı  $\frac{8}{8} - \frac{3}{8} = \frac{5}{8}$ 'dir.

İkinci zümrenin sağ kalan eş ile içtima etmesi ihtimalinde, ana veya babadan biri hayatta diğeri hayatta değilse, sağ kalan eşin saklı payı (mahfuz hissesi) yine  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$ , sağ olan ana veya babanın saklı payı (mahfuz hissesi)  $\frac{1}{4} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{8}$ , kardeşin saklı payı (mahfuz hissesi)  $\frac{1}{4} \times \frac{1}{4} = \frac{1}{16}$ , saklı paylar (mahfuz hisseler) toplamı  $\frac{1}{16} + \frac{2}{16} + \frac{4}{16} = \frac{7}{16}$ , mirasbırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısım (tasarruf nisabı) da  $\frac{16}{16} - \frac{7}{16} = \frac{9}{16}$  olur.

Eski Medenî Kanuna göre, *kardeş çocuklarının (yeğenlerin) mahfuz hissesi yoktur*. Bu nedenle, kardeşi kendisinden önce ölen ve yeğenlerinden başka mirasçısı bulunmayan mirasbırakan terekese üzerinde dilediği gibi tasarruf edebilir. Aynı esas, kardeş sayısının birden fazla olduğu hallerde mirasbırakandan önce ölmüş kardeşin çocuğuna (mirasbırakanın hayattaki yeğenine) isabet eden pay açısından da geçerlidir. Zira, mirasbırakanın yeğeni, örneğin babasının miras hakkına halef olursa da, saklı payına halef olamaz.

#### 2- 4721 Sayılı Yeni Medenî Kanuna Göre

4721 sayılı yeni Medenî Kanun, kardeşlerin saklı payını da azaltmıştır. Gerçekten, söz konusu kanun 506 ncı maddesinin 3 üncü bendine göre, kardeşlerden her birinin saklı payı yasal miras payının  $\frac{1}{8}$ 'idir<sup>14</sup>. Bu açıdan, erkek ve

<sup>14</sup> 1971 tarihli Türk Medenî Kanunu Öntasarısının "Dokunulmaz Pay" başlığını taşıyan 453 üncü maddesinin birinci fıkrasının dördüncü bendine göre, dokunulmaz pay, sağ kalan eş için, altsoyla birlikte mirasçı olması halinde kanunî miras hakkının hepsi; öteki kanunî mirasçılarla birlikte veya

kız kardeşler arasında herhangi bir fark bulunmadığı gibi, kardeşlerin sayısı da önem taşımaz.

Miras bırakanın geride kalan mirasçıları kardeşlerinden ibaret ise, onların saklı payları terekenin  $1/8$ 'i, murisin serbestçe tasarruf edebileceği kısım ise terekenin  $7/8$ 'sidir. Murisin tasarruf edebileceği kısım 743 sayılı eski Medenî Kanuna göre  $1/8$  nispetinde artmıştır.

Kardeşler sağ kalan eş ile birlikte mirasçı olabilirler. Böyle bir durumda, kök içinde halefiyet ilkesinin bir gereği olarak ana – babanın miras payı kardeşlere geçeceği için, kardeşlerin saklı payı  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{8} = \frac{1}{16}$ 'dır. Sağ kalan eşin saklı payı yasal miras payının aynısı, yani  $\frac{1}{2}$ 'dir. Saklı paylar toplamı  $\frac{1}{16} + \frac{8}{16} = \frac{9}{16}$  olduğuna göre, miras bırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısım da  $\frac{16}{16} - \frac{9}{16} = \frac{7}{16}$  olur. Mirasbırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısım 743 sayılı eski Medenî Kanunun düzenlemesine göre  $3/16$  nispetinde azalmıştır.

4721 sayılı yeni Medenî Kanuna göre de *kardeş çocuklarının (yeğenlerin) saklı payı (mahfuz hissesi) yoktur*. Bu nedenle, kardeşi kendisinden önce ölen ve başka mahfuz hisseli mirasçısı bulunmayan mirasbırakan terekesi üzerinde dilediği gibi tasarruf edebilir.

#### D) SAĞ KALAN EŞ

##### 1- 743 Sayılı Eski Medenî Kanuna Göre

Sağ kalan eşin saklı payı (mahfuz hissesi), onun tek başına mirasçı olup olmamasına göre değişir:

Mirasbırakanın tek mirasçısı sağ kalan eşi ise, terekenin tümü ona ait olacağı için, saklı payı (mahfuz hissesi) terekenin  $\frac{1}{2}$ 'sidir (EMK.m.453/I, 4). Dolayısıyla, bu ihtimal açısından mirasbırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısım (tasarruf nisabı) da terekenin  $\frac{1}{2}$ 'sidir.

Sağ kalan eş birinci zümre (mirasbırakanın altsoyu) ile birlikte mirasçı ise, 3678 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten öncesi için terekenin  $\frac{1}{4}$ 'ünün mülkiyetini veya  $\frac{1}{2}$ 'sinin intifasını seçebiliyordu. Sağ kalan eş terekenin  $\frac{1}{2}$ 'sinin intifasını seçerse mirasçı sıfatını kazanamayacağı için, mahfuz hisseli mirasçı da olamazdı. Böyle bir durumda, mirasbırakanın tasarruf nisabının nasıl hesaplanacağı hususu tartışmalıydı. Bir görüşe göre, sağ kalan eş sanki mülkiyeti seçmiş gibi hesaplama yapılırdı. Yani, saklı paylar (mahfuz hisseler) toplamı  $\frac{4}{16} + \frac{9}{16} = \frac{13}{16}$ , serbestçe tasarruf edilebilecek kısım (tasarruf nisabı) ise,  $\frac{16}{16} - \frac{13}{16} = \frac{3}{16}$  olurdu. İkinci görüşe göre, böyle bir durumda sadece altsoy varmışçasına hesaplama yapılırdı. Yani, saklı paylar (mahfuz hisseler) toplamı terekenin  $\frac{3}{4}$ 'ü,

---

tek başına mirasçı olması halinde kanunî miras hakkının yarısıdır. 1984 tarihli Türk Medenî Kanunu Öntasarısının “Saklı pay” başlığını taşıyan 430 uncu maddesinin birinci fıkrasının dördüncü bendine göre, saklı pay, sağ kalan eş için, altsoyla birlikte mirasçı olması hâlinde kanunî miras hakkının tümü, diğer hallerde kanunî miras hakkının yarısıdır.



tasarruf edilebilecek kısım (tasarruf nisabı) da terekenin  $\frac{1}{4}$ 'ü olurdu. Ancak, altsoya isabet eden saklı payın  $\frac{3}{8}$ 'i tam mülkiyetten,  $\frac{3}{8}$ 'i de çıplak (kuru) mülkiyetten oluşurdu<sup>15</sup>. 3678 sayılı Kanun sağ kalan eşin intifa hakkını kaldırmış ve kanunî miras payını saklı pay olarak öngörmüştür. Böyle bir durumda, sağ kalan eşin saklı payı  $\frac{1}{4}$ , altsoyun saklı payı  $\frac{3}{4} \times \frac{3}{4} = \frac{9}{16}$ 'dır. Saklı paylar toplamı  $\frac{4}{16} + \frac{9}{16} = \frac{13}{16}$  olduğuna göre, mirasbırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısım (tasarruf nisabı)  $\frac{3}{16}$  olacaktır.

Sağ kalan eş miras bırakanın ana – babası ile birlikte mirasçı olursa (içtima ederse), 3678 sayılı Kanundan öncesi için saklı payı (mahfuz hissesi) terekenin  $\frac{1}{4}$ 'i idi (Değişiklikten önceki EMK.m.444/II). 3678 sayılı Kanun, bu ihtimal açısından sağ kalan eşin saklı payını (mahfuz hissesini) kanunî miras hissesinin  $\frac{1}{2}$ 'si olarak düzenlemiştir. Şu halde, bu ihtimal açısından sağ kalan eşin saklı payı (mahfuz hissesi)  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$ 'tür. Ana ve babanın saklı payı da  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$  olduğuna göre, saklı paylar toplamı  $\frac{1}{4} + \frac{1}{4} = \frac{2}{4}$  olacaktır. Mirasbırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısım (tasarruf nisabı) da  $\frac{4}{4} - \frac{2}{4} = \frac{2}{4}$ 'tür.

Sağ kalan eşin ana – baba ile birlikte mirasçı olması ihtimalinde, ana veya babadan biri mirasbırakandan daha önce ölmüş olabilir. Böyle bir durumda, sağ kalan eşin saklı payı (mahfuz hissesi) yine  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$ , sağ olan ana veya babanın saklı payı (mahfuz hissesi)  $\frac{1}{4} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{8}$ , kardeşin saklı payı (mahfuz hissesi)  $\frac{1}{4} \times \frac{1}{4} = \frac{1}{16}$ , saklı paylar (mahfuz hisseler) toplamı  $\frac{1}{16} + \frac{2}{16} + \frac{4}{16} = \frac{7}{16}$ , mirasbırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısım (tasarruf nisabı) da  $\frac{16}{16} - \frac{7}{16} = \frac{9}{16}$  olur.

Sağ kalan eş mirasbırakanın kardeşleriyle birlikte mirasçı olursa, kardeşlerin saklı payı (mahfuz hissesi)  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{4} = \frac{1}{8}$ , sağ kalan eşin saklı payı (mahfuz hissesi)  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$ , mahfuz hisseler toplamı  $\frac{1}{8} + \frac{2}{8} = \frac{3}{8}$ , mirasbırakanın tasarruf nisabı  $\frac{8}{8} - \frac{3}{8} = \frac{5}{8}$ 'dir.

Sağ kalan eş üçüncü zümre ile birlikte mirasçı olursa (içtima ederse), 3678 sayılı Kanundan öncesi için saklı payı (mahfuz hissesi) terekenin  $\frac{1}{2}$ 'sidir (Değişiklikten önceki EMK.m.444/II). 3678 sayılı Kanundan sonrası içinse, kanunî miras hissesinin yarısı, yani  $\frac{3}{4} \times \frac{1}{2} = \frac{3}{8}$ 'dir. Üçüncü zümrede saklı pay sahibi (mahfuz hisseli) mirasçı bulunmadığı için, mirasbırakanın tasarruf edebileceği kısım (tasarruf nisabı) da  $\frac{8}{8} - \frac{3}{8} = \frac{5}{8}$  olacaktır.

## 2- 4721 Sayılı Yeni Medenî Kanuna Göre

4721 sayılı yeni Medenî Kanuna göre de, sağ kalan eşin saklı payı tek başına mirasçı olup olmamasına göre değişir<sup>16</sup>:

<sup>15</sup> Bk., Oğuzman, 202; İnan / Ertas, 252-253; Kocayusufpaşaoğlu, 373-374.

<sup>16</sup> 1971 tarihli Türk Medenî Kanunu Öntasarısının "Dokunulmaz Pay" başlığını taşıyan 453 üncü maddesinin birinci fıkrasının ikinci bendine göre, dokunulmaz pay, ana babadan her biri için kanunî

Mirasbırakanın tek mirasçısı sağ kalan eşi ise, terekenin tümü ona ait olacağı için, saklı payı (mahfuz hissesi) terekenin  $\frac{3}{4}$ 'üdür. Dolayısıyla, bu ihtimal açısından mirasbırakanın tasarruf nisabı da terekenin  $\frac{1}{4}$ 'idir. Miras bırakanın tasarruf edebileceği kısım, 743 sayılı eski Medenî Kanuna göre  $\frac{1}{4}$  nispetinde azaltılmıştır.

Sağ kalan eş birinci zümre ile mirasçı olursa, saklı payı yasal miras payının aynısı, yani  $\frac{1}{4}$ 'tür (MK.m.506/4). Terekenin kalan  $\frac{3}{4}$ 'ü altsoyun miras payıdır. Altsoyun saklı payı yasal miras payının  $\frac{1}{2}$ 'i, yani  $\frac{3}{4} \times \frac{1}{2} = \frac{3}{8}$  olduğuna göre, saklı paylar toplamı  $\frac{2}{8} + \frac{3}{8} = \frac{5}{8}$ 'dir. Böyle bir durumda mirasbırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısım da  $\frac{8}{8} - \frac{5}{8} = \frac{3}{8}$  olacaktır. Mirasbırakanın tasarruf edebileceği kısım  $\frac{3}{16}$  nispetinde artırılmıştır. Söz konusu açıklamalar sağ kalan eşin miras bırakanın evlâtlığıyla birlikte mirasçı olması ihtimali açısından da aynen geçerlidir.

Sağ kalan eş mirasbırakanın ana ve babasıyla birlikte mirasçı olursa, saklı payı yasal miras payının aynısı, yani  $\frac{1}{2}$ 'dir. Ana ve babanın saklı payı  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{4} = \frac{1}{8}$  olduğuna göre, saklı paylar toplamı  $\frac{4}{8} + \frac{1}{8} = \frac{5}{8}$ , miras bırakanın serbestçe tasarruf edebileceği kısım da  $\frac{8}{8} - \frac{5}{8} = \frac{3}{8}$ 'dir.

Sağ kalan eş miras bırakanın kardeşleriyle birlikte mirasçı olursa, saklı payı yasal miras payının aynısı, yani  $\frac{1}{2}$ 'dir. Kardeşlerin saklı payı da  $\frac{1}{2} \times \frac{1}{8} = \frac{1}{16}$  olduğuna göre, saklı paylar toplamı  $\frac{8}{16} + \frac{1}{16} = \frac{9}{16}$ 'dir. Mirasbırakanın üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği kısım da  $\frac{16}{16} - \frac{9}{16} = \frac{7}{16}$  olacaktır.

Sağ kalan eş üçüncü zümreyle birlikte mirasçı olabilir. Böyle bir durumda, sağ kalan eşin saklı payı yasal miras payının  $\frac{3}{4}$ 'ü, yani  $\frac{3}{4} \times \frac{3}{4} = \frac{9}{16}$ 'dir. Üçüncü zümrenin saklı payı bulunmadığına göre, mirasbırakanın üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği kısım  $\frac{16}{16} - \frac{9}{16} = \frac{7}{16}$ 'dir.

#### IV- SAKLI PAYLARIN SINIRLANDIRILMASI

743 sayılı eski Medenî Kanununun 453 üncü maddesine, 13.7.1967 gün ve 903 sayılı Kanunla üç fıkra eklenerek, kamu yararına yapılan hibelerle vakıf kurulması hallerinde mahfuz hisseler kısıntıya uğratılmıştı. Buna göre, "*Kamu yararına yapılan hibelerde ve gelirlerinin yarısından fazlası kamu görevi niteliğindeki işlerin yapımına bırakılarak kurulacak vakıflarda mahfuz hisse, mirasçının içtimaî durumuna uygun nafakadan az olmamak kaydı ile yukarıda zikrolunan miktarların 1/3'ü kadardır.*"

Ancak, vakfın gelirinin %20'si kendisine bırakılan mahfuz hisseli mirasçılar tenkis dâvası açamazlar.

Vakfın gelirinin %20'sinin mahfuz hisseli mirasçılara bırakılması halinde yalnız onların mahfuz hisseli mirasçıları bu gelirden faydalanabilirler; daha

---

miras hakkının  $\frac{1}{3}$ 'üdür. 1984 tarihli Türk Medenî Kanunu Öntasarısının "*Saklı pay*" başlığını taşıyan 430 uncu maddesinin birinci fıkrasının ikinci bendinde yer alan düzenleme de aynıdır.

sonra gelen mahfuz hisseli mirasçılara ancak, vakıf senedinde açık hüküm bulunmak şartıyla muavenet nafakası verilir”<sup>17</sup>.

3678 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten sonrası için, söz konusu hallerde, normal mahfuz hisselerin 2/3’si esas alınacaktır. “İçtimaî duruma uygun nafakadan az olmama” şartı da kaldırılmıştır. Gerçekten, 453 üncü maddenin 3678 sayılı Kanunla eklenmiş fıkralarına göre, “Gelirinin yarısından fazlası kamu görevi niteliğindeki işlerin yapımına bırakılarak vakıf kurulmasında mahfuz hisse, yukarıda gösterilen hisselerin üçte iki oranındadır” (MK.m.453/II). “Genel ve katma bütçeye dahil kurum ve kuruluşlarla, il özel idarelerine, belediyelere, Kanunla kurulan fonlara, kamu yararına çalışan derneklere ve gelirinin yarısından fazlasını kamu görevi niteliğinde işlere harcayan vakıflara yapılan ölüme bağlı tasarruflar ve hibelerde yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır” (MK.m.453/III).

4721 sayılı yeni Medenî Kanun söz konusu sınırlandırmaya yer vermemiştir. Dolayısıyla, 1.1.2002 tarihinden sonra açılan miraslar açısından saklı payların hesaplanmasında sadece 506 ncı maddede öngörülen oranlar nazara alınacaktır.

## V- SONUÇ

Görüldüğü üzere, kanunkoyucu, saklı pay sahibi mirasçılarda herhangi bir değişiklik yapmamıştır. 743 sayılı eski Medenî Kanunda olduğu gibi, 4721 sayılı yeni Medenî Kanunda da *altsoy*, *ana – baba*, *kardeşler* ve *sağ kalan eş* saklı pay sahibi mirasçılar olarak sayılmışlardır. Değişiklik saklı paylar açısından ortaya çıkmıştır. Altsoy, ana – baba ve kardeşlerin saklı payı mirasbırakan lehine azaltılmış, buna karşılık, sağ kalan eşin saklı payı artırılmıştır. Böyle bir düzenlemenin, ilk bakışta miras bırakanın iradesine üstünlük tanıma yolunda gözlemlenen eğilimlere<sup>18</sup> uygun düştüğü söylenebilir. Ancak, özellikle sağ kalan eş lehine yapılan değişikliğin bu eğilimle bağdaşmadığı çok açıktır. Mirasbırakan, geride mirasçı olarak sadece sağ kalan eşini bırakmışsa, üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği bölüm terekesinin ¼’üdür. Oysa, söz konusu kısmın bu ihtimal için terekenin yarısına ulaştırılması uygun olurdu. Zira, eşler arasındaki mal rejiminin normal şartlarda edinilmiş mallara katılma olacağı düşünülürse, sağ kalan eş, hem mal rejimi çerçevesinde önemli bir miktar alacak, hem de saklı payı ölen eşe kalan kısmın ¾’ü olacaktır! Sağ kalan eşin kadın olması ihtimali ve kadınların ekonomik açıdan genellikle zayıf oldukları gerçeğinden hareketle getirildiği düşünülen böyle bir düzenlemenin her türlü evliliğe uygun düşeceği söylenebilir<sup>19</sup>.

<sup>17</sup> Konuyla ilgili hesaplama örnekleri için bk., **Kocayusufpaşaoğlu**, 363 vd.

<sup>18</sup> Bk., **İmre / Erman**, 200-201; **Dural / Öz**, 255.

<sup>19</sup> Ayrıca bk., Hüseyin **Hatemi**, *Miras Hukuku*, 2. Bası, İstanbul 2000, s.6.

Aynı şekilde, azaltılarak bile olsa, kardeşlerin saklı paylarının yeni Medenî Kanunda da korunmuş olması eleştirilebilir. Kanunkoyucu, nedense, İsviçre Hukukunda yapıldığı gibi kardeşlerin saklı paylarının ortadan kaldırılmasına ilişkin önerileri<sup>20</sup> kabul etmemiştir. Gelecekte yapılacak değişikliklerde bu tip önerilerin de nazara alınması uygun olacaktır. Hattâ, altsoy açısından bile, torun çocuklarında olduğu gibi miras bırakana olan yakınlık azaldıkça saklı payın da azalması yönünde bir çözüm benimsenebilir.

---

<sup>20</sup> İmre / Erman, 201, 202, dn. 6.